

GESTREEPTE STRANDLOPERS IN FRYSLÂN

Michiel Versluys, Dick Schut & Joop-Niek IJnsen

*In dit themanummer worden steltlopers besproken waarvan honderden, duizenden of tienduizenden individuen tegelijkertijd in Fryslân aanwezig zijn. Daarentegen is de Gestreepte strandloper *Calidris melanotos* nogal zeldzaam: waarschijnlijk verblijven er hooguit enkele exemplaren tegelijk in de provincie.*

Aanleiding voor het maken van dit artikel zijn signalen dat deze soort tegenwoordig vaker in Fryslân verschijnt dan voorheen. Tot 1 januari 2000 konden waarnemingen worden voorgelegd aan de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA). Vanaf die datum verzamelt het Bijzondere Soorten Project (BSP) van SOVON Vogelonderzoek Nederland zo veel mogelijk waarnemingen. Dit artikel bespreekt niet de herkenning van de soort; daarvoor verwijzen we naar diverse determinatiegidsen en websites waarop ook foto's te vinden zijn.

Verspreiding

Gestreepte strandlopers broeden op de toendra's van Alaska, Canada en Siberië. Het broedgebied heeft zich in recente decennia westwaarts uitgebreid voorbij het Taimyr-schiereiland. Vanaf 1980 werden baltende mannetjes waargenomen ten westen van de Karische Poort, net binnen de begrenzing van Europa (Jackson 1997). BirdLife International (2004) beschouwt de soort echter niet als broedvogel binnen Europa.

De broedvogels van het Amerikaanse continent overwinteren in wetlands in Zuid-Amerika. Hun trekroute loopt voor een flink deel over de westelijke Atlantische Oceaan. De Siberische vogels sluiten zich grotendeels aan bij hun Amerikaanse soortgenoten; kleine aantallen overwinteren in Australië en Nieuw-Zeeland.

Gestreepte strandlopers verschijnen ook in West-Europa. In Groot-Brittannië worden jaarlijks veelal tientallen exemplaren opgemerkt en wordt de soort al lang niet meer beoordeeld door de zeldzaamhedencommissie. Daar waren tot en met 1985 al bijna 1.400 meldingen; de meeste in de maanden augustus (20%), september (50%) en oktober (20%) en de overige in april-juli (Hale 1980, Alström et al. 1991). Aangenomen wordt dat die - vooral jonge - vogels via de Atlantische Oceaan arriveren en dat herfst-depressies daarbij van invloed zijn (Cramp & Simmons 1983, Hayman et al. 1986).

Op het Europese vasteland is de soort zeldzamer. Frankrijk (met circa 120 waarnemingen) en Duitsland (circa 90) komen goed voor de dag. Uit Zweden

Gestreepte strandlopers
illustratie: Martin Brandsma
(www.martinbrandsma.nl)

en Finland zijn tientallen waarnemingen bekend, met een nadruk op het voorjaar (Alström et al. 1991). In Nederland werden 60 waarnemingen geaccepteerd door de CDNA in de periode 1980-1996; de maanden juli-september en mei zijn de goede perioden in ons land (Van den Berg & Bosman 1999).

Voorkomen in Fryslân in 1989-2004

In het Friese BSP-bestand zitten 65 waarnemingen van Gestreepte strandlopers (peildatum 1 januari 2005). Deze zijn ontleend aan de website 'lauwersmeer.com', en aan ingestuurde SOVON-maandformulieren, aangevuld met CDNA-gevallen uit zes jaren. Vanaf 1997

zijn er meldingen uit elk jaar. Ruim de helft hiervan betreft vogels die meerdere dagen op de waarneemplek pleisterden. Deze zogenoemde 'tot-en-met-records' zijn op dezelfde manier bewerkt als in Versluys et al. (2002), met figuur 1 als resultaat.

Uit figuur 1 blijkt dat de Gestreepte strandloper uitsluitend in het zomerhalfjaar in Fryslân is aangetroffen. Hoewel het aantal beschikbare meldingen nog gering is, komt er een voorlopig door-trekpatroon naar voren. Er is een 'door-trekpiekje' in mei waarna na een 'dal' rond medio juni een duidelijke aanwezigheid in de nazomer en de herfst volgt.

De vroegste voorjaarsgast werd opgemerkt op 29 april. In vijf jaren valt de eerst waarneming rond 15 mei, waarna enkele pleisteraars aanwezig bleven tot in juni. Van drie voorjaarsgasten is de leeftijd bekend: alle volwassen vogels. In enkele jaren start het nazomervoorkomen eind juni of begin juli. Vooral rond 20 juli arriveren individuen en juist vanaf die datum zijn twee exemplaren samen gezien in 1998, 2000, 2002 en 2004.

Volgens figuur 1 zijn juli en augustus de beste maanden om de Gestreepte strandloper in onze provincie aan te treffen. Mogelijk veroorzaakt een flinke waarneeminspanning (vanwege de zomervakantie, lange daglengte en meestal gunstige weersomstandigheden) echter voor enige overschatting van het werkelijke voorkomen.

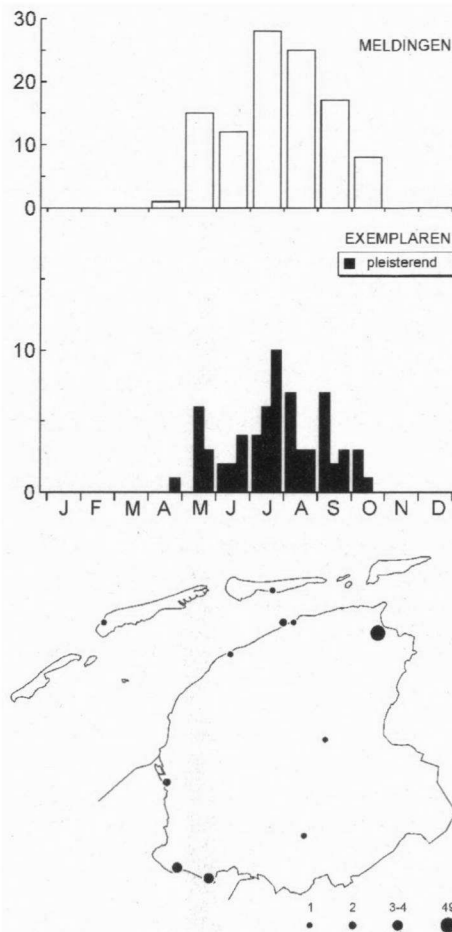
Van zeven juli-gasten is de leeftijd bekend: zes waren volwassen en één was in eerste-zomerkleed. Vanaf eind juli zakt het voorkomen geleidelijk in, tot de laat-

ste melding op 17 oktober. Ook in de periode augustus-oktober zijn voornamelijk volwassen vogels gezien; de vroegste juvenielen werden ontdekt op 18 september (2003) en 26 september (1999). Op 18 augustus 2004 werd eveneens een juveniel gemeld, maar deze vroege waarneming moet nog gecontroleerd worden.

Op het kaartje springt de Ezumakeeg - aan de westkant van het Lauwersmeer - in het oog. Kort na de herinrichting van dit gebied is de eerste Gestreepte strandloper er gemeld in juli 1998. Daarna volgen jaarlijkse waarnemingen en worden verblijftijden van enkele dagen tot enkele weken normaal. De meldingen komen, op één na, van twee exemplaren van deze plek. Langs de IJsselmeerkust zijn er waarnemingen gedaan in de Makumer Súdwaard, op de Warkumerbûtenwaard, op de Mokkebank, op de Steile Bank en in de nabijgelegen Huitebuursterbuitenpolder. De beide binnenlandmeldingen komen uit de Jan Durkspolder (Alde Feanen) en uit het Easter-skar bij Heerenveen. Het gaat steeds om zoetwater-moerasgebieden, en op diverse plaatsen zijn recent natuurontwikkelingsprojecten uitgevoerd. De weinige waarnemingen in een zoute omgeving komen van de noordkust van het vasteland en van Ameland. De Terschellinger melding neemt een tussenpositie in: het Groene strand ontvangt zoet water uit de duinen maar staat tevens onder invloed van zeewater. Ook daar vond natuurontwikkeling plaats in de hier besproken periode.

Fryslân was al een aantrekkelijke provincie voor Gestreepte strandlopers, zoals blijkt uit landelijke CDNA-gegevens (t/m 1996; Van den Berg & Bosman 1999). Dit zal samenhangen met de ligging van de provincie aan de Noordzeekust en aan een ruime aanwezigheid van zoet habitat. Ná 1996 werd de provincie nog beter geschikt, omdat vooral de Ezumakeeg zich ontwikkelde tot steltloperplek zonder weerga.

De ontwikkeling in figuur 1 verschilt van het landelijke CDNA-beeld (1800-1996; Van den Berg & Bosman 1999). Het Friese patroon laat een aflopend voorkomen zien in de periode juli-september, maar landelijk is er een óplopend beeld in die maanden. Dit kan samenhangen met het

Figuur 1. Jaarpatroon en verspreiding van de Gestreepte strandloper in Fryslân in 1989-2004. Van de pleisterende exemplaren zijn de opgetelde maxima per decade per kwartblok weergegeven.

geringe aantal Friese meldingen, met verschillen in rekenmethode, maar er kan ook een werkelijk verschil zijn.

Het is verleidelijk om te speculeren over de herkomst en het doortrekbeeld van de individuen die in onze provincie verschijnen. Het jaarpatroon van figuur 1 (gecombineerd met de leeftijd van de vogels) geeft weinig aanleiding om te denken aan een rechtstreekse herkomst uit het westen. Immers: pas als Atlantische depressies in september-oktober in West-Europa aandoen, zijn individuen vanuit het westen te verwachten. Het Friese nazomervoorkomen valt vroeger in het jaar. Het genoemde Britse jaarpatroon (met de helft van alle vogels in september) suggereert vooral een westelijke herkomst.

Het feit dat volwassen Gestreepte strandlopers eind juli/begin augustus in Fryslân aankomen, doet denken aan een noordoostelijke herkomst. Juist in die maanden arriveerden in de afgelopen jaren ook volwassen Siberische strandlopers *Calidris acuminata* en volwassen Aziatische goudplevieren *Pluvialis fulva* in de provincie. In de nazomers van de jaren 2000 en 2002 waren individuen van deze drie soorten hier zelfs (vrijwel) gelijktijdig aanwezig. Het Siberische broedgebied van deze soorten valt deels samen. Wellicht komen individuen bij ons terecht

Het zuidelijke deel van de Ezumakeeg, 'hotspot' in Fryslân voor steltlopers, juli 2003.

foto: Michiel Versluys

onder invloed van dezelfde weersomstandigheden en/of andere mechanismen. Alström et al. (1991) en Jackson (1997) suggereerden al een noordoostelijke herkomst van vogels die het vasteland van West-Europa bezoeken.

Gelet op de waarnemersdata kunnen de juvenielen die in september opdoken vanuit het westen zijn gearriveerd. De waarneming in 1999 past nauwkeurig in de landelijke influx van voornamelijk juveniele vogels, die zichtbaar werd vanaf 18 september. Bovendien verschenen die herfst ook andere Amerikaanse steltlopers in Noord-Nederland, waaronder Blonde ruiter *Tryngites subruficollis* en Kleine geelpootruiter *Tringa flavipes* (Dutch Birding 21: 297). De waarneming in 2003 valt in een landelijke recordherfst voor deze soort, met in september minimaal 18 exemplaren (Dutch Birding 25: 425).

Het volledig ontbreken van Friese winterwaarnemingen doet vermoeden dat wegtrek plaatsvindt en verondersteld mag worden dat de trekrichting zuidwaarts is. Hayman et al. (1986) noemen Afrika als bestemming, maar Alström et al. (1991) sluiten ook overwintering in Europa niet uit. Zij opperen de mogelijkheid dat individuen vervolgens een trekpatroon ontwikkelen door West-Europa. De doortrek van volwassen Gestreepte

strandlopers tussen half mei en begin juni past goed bij de timing in de rest van ons land, in Zweden en in Finland. De voorjaarswaarnemingen vallen ook aardig samen met het verschijnen van volwassen Breedbekstrandlopers *Limicola falcinellus* en Terekruiters *Xenus cinereus* in Fryslân in de afgelopen jaren (www.lauwersmeer.com, eigen waarnemingen). Misschien sluiten Gestreepte strandlopers zich in hun 'nieuwe' winterkwartieren aan bij individuen van die beide soorten of ontmoeten ze elkaar tijdens hun voorjaarsstrek, en trekken ze samen verder noordwaarts. De broedgebieden van Breedbekstrandloper en Terekruiter vertonen overlap met die van de Gestreepte strandloper en in recente jaren lijkt ook het aantal waarnemingen van Breedbekstrandloper en Terekruiter in Noord-Nederland groter te zijn dan voorheen.

Verondersteld wordt dat in het voorjaar in Europa geen Gestreepte strandlopers arriveren via de Atlantische Oceaan, omdat de voorjaarsstrekroute vanuit Zuid-Amerika westelijker ligt dan in het najaar (Cramp & Simmons 1983, Hayman et al. 1986). Hierdoor bestaat er weinig kans dat individuen terechtkomen in de baan van Atlantische depressies; die bovendien in het voorjaar minder actief zijn

dan in het najaar.

Trend en verleden in Fryslân

Gestreepte strandlopers worden sinds eind jaren negentig van de vorige eeuw duidelijk vaker gemeld in Fryslân dan vóór die tijd. De soort is tegenwoordig een jaarlijkse doortrekker en flinke verblijftijden zijn gebruikelijk geworden. Waarnemerseffecten (o.a. toegenomen kennis van de veldkenmerken, betere optische apparatuur, een groter aantal waarnemers) en de uitvoering van natuurontwikkelingsprojecten kunnen hierbij een rol spelen. Maar een werkelijke toename in onze omgeving valt niet uit te sluiten en kan samenhangen met de genoemde uitbreiding van het Siberische broedgebied. Een groei van het aantal meldingen is in heel Nederland en ook in andere West-Europese landen gesignaleerd.

Het eerste Friese CDNA-geval was in september 1971 bij het Lauwersmeer (Van der Ploeg et al. 1977, Van den Berg & Bosman 1999). Rond 1980 was het voorkomen in de provincie nog erg mager, want het vijfjarige SOVON-atlasproject levert slechts één enkele waarneming op (SOVON 1987).

Literatuur

- ALSTRÖM, P., P. COLSTON & I. LEWINGTON 1991. A field guide to the rare birds of Britain and Europe. HarperCollins Publishers, London.
- BERG, A.B. VAN DEN & C.A.W. BOSMAN 1999. Zeldzame vogels van Nederland, met vermelding van alle soorten (Avifauna van Nederland 1). GMB Uitgeverij, Haarlem / KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation series No. 12).
- CRAMP, S. & K.E.L. SIMMONS (EDS) 1983. The birds of the Western Palearctic, volume III. Oxford University Press, Oxford, London, New York.
- HALE, W.G. 1980. Waders. Collins, London.
- HAYMAN, P., J. MARCHANT & T. PRATER 1986. Shorebirds: an identification guide to the waders of the world. Christopher Helm, Londen.
- JACKSON, P. 1997. Pectoral Sandpiper. In: Hagemeijer E.J.M. & M.J. Blair (eds). The EBBC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T. & A.D. Poyser, London.
- PLOEG, D.T.E. VAN DER, W. DE JONG, M.J. SWART, J.A. DE VRIES, J.H.P. WESTHOFF, A.G. WITTEVEEN & B. VAN DER VEEN (RED.) 1977. Vogels in Friesland II. De Tille, Leeuwarden.
- SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON, Arnhem.
- VERSLUYS, M., D. SCHUT & J.N. IJNSEN 2002. Schaarse vogels in Fryslân. SOVON Vogelonderzoek Nederland, district 2 (Fryslân), Akkrum & Fryske Feriening foar Fjildbiology, Heerenveen.

Dankwoord

Een speciaal woord van dank gaat uit naar Rommert Cazemier die toestemming gaf om meldingen van zijn website www.lauwersmeer.com te gebruiken. De overige waarnemingen zijn van Klaas v.d. Bij, Sander Bot, Symen Deuzeman, Roelf Hovinga, Justin Jansen, Jolanda v.d. Linden, Teake Roosjen, Koert Scholten, Dick Schut, Oane Tol, Anton Wielink en Sieger Witvoet.

Michiel Versluys, Korvetpad 11, 8862 ZH Harlingen, tel.: 0517-417953, e-mail: sula@home.nl.

Dick Schut, contactpersoon Bijzondere Soorten Project (BSP), Carlierstraat 34, 8919 BC Leeuwarden, tel: 058 2130221, e-mail: dschut@xs4all.nl.

Joop-Niek Ijnssen, Burmaniawei 6, 9051 BP Stiens, tel.: 058-2571653.